

Research Article

*Examining the Sacred Defense from the Perspective of
Jurisprudential Jihad*

Muhammad Ali Jahanian¹ Muhammad Ali Khairollahi² Ali Faqih³

Received: 2020/09/13

Accepted: 2020/10/31

Abstract

The following article examines sacred defense from the perspective of the foundations of jurisprudential jihad. Before examining this issue, it should be noted that defending one's life, property, wife and children, homeland and land, honor, nationality, and the independence of the country are sacred and common to all human beings. Jihad is one of the most important topics in the Holy Quran. In certain circumstances, God Almighty commands His faithful servants, individually and collectively, to fight wholeheartedly and confront the invading enemy, and considers its results as victory. Sacred defense also originated from the jihads that took place in the early days of Islam. This article raises the question of whether the teachings of sacred defense are consistent with jurisprudential jihad in Islam. The result, examined in five chapters of the thesis, proves that the sacred defense of the Iranian nation is a perfect model of Islamic jihad for all Islamic nations. During these eight years, the warriors of Islam, with every inclination and taste, considered the preservation of their land, religion, and values above all else, so that they put their highest capital, that is, their lives, in sincerity and created an unparalleled epic in history. Therefore, jihad and comparing it with the principles of sacred defense are among the general objectives of this article.

Keywords: *Meaning, Meaning, Interpretation, Validity of a Concept.*

¹- PhD student in Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran.

²- Associate Professor in Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Babol Branch. Islamic Azad University, Babol, Iran, prof.mohammad.ali.kh@gmail.com

³- Assistant Professor in Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran.

مقاله پژوهشی

بررسی دفاع مقدس از منظر جهاد فقهی

محمدعلی جهانیان^۱ محمدعلی خیرالهی^۲ علی فقیهی^۳

چکیده

مقاله پیش رو درباره بررسی دفاع مقدس از منظر مبانی جهاد فقهی می باشد، پیش از بررسی این موضوع، باید توجه داشت که دفاع از جان، مال، زن و فرزند، وطن و سرزمین، شرف، ملیت و استقلال کشور از مقولات مقدس و مورد اتفاق همه انسان‌هاست. جهاد یکی از موضوع های بسیار مهم در قرآن کریم است خداوند متعال در شرایطی خاص، بندگان مومن خود را به صورت فردی و جمعی به مبارزه تمام و جانانه و مقابله با دشمن مهاجم فرمان می دهد و نتایج آن را پیروزی می داند و دفاع مقدس نیز نشأت گرفته از جهاد هایی که در صدر اسلام صورت گرفته انجام شد در این مقاله با طرح سوال که آیا آموزه های دفاع مقدس با جهاد فقهی در اسلام تطابق دارد بحث شده و نتیجه آن در پنج فصل بررسی در پایان نامه به اثبات این موضوع رسیده که دفاع مقدس ملت ایران الگوی کامل از جهاد اسلامی برای تمام ملل اسلامی می باشد در طول این هشت سال رزمندگان اسلام با هر گرایش و سلیقه ای، حفظ سرزمین، دین و ارزش های خود را بالاتر از هر چیزی دانسته بگونه ای که بالاترین سرمایه خویش یعنی جان خود را در طبق اخلاص نهاده و حماسه ای بی نظیر، در تاریخ خلق نمودند لذا جهاد و مقایسه آن با مبانی دفاع مقدس از اعم اهداف این مقاله است.

واژگان کلیدی: جهاد، فقه، دفاع مقدس، اسلام.

¹ دانشجوی دکتری رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران.

² دانشیار رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی واحد بابل. دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران. prof.mohammad.ali.kh@gmail.com

³ استادیار رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد بابل دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران.

هشت سال دفاع مقدس ملت بزرگ ایران - در برابر تجاوز رژیم بعثی عراق به سرزمین مقدس ایران - مقطعی بزرگ، حساس و فراموش نشدنی از تاریخ ما را رقم زده است. دورانی که آیندگان نیز آن را به دیده اهمیت و احترام خواهند نگریست مشروط بر آنکه تاریخ نگاران متعهد، با ثبت تحلیلی و صحیح حوادث ریز و درشت این دوران به مسئولیت خویش در قبال خداوند و بشریت، توجه کافی و لازم مبذول داشته و مانع از ورود خدشه به این دفاع مقدس و تحریف و دگرگون جلوه دادن فلسفه آن شوند.

دفاع مقدس مشحون از درس ها، تجربه ها و آزمون های گوناگون در زمینه های دفاعی، نظامی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی بود. بویژه آنکه بدلیل اتحاد جبهه کفر و استکبار جهانی با رژیم متجاوز بغداد علیه ایران، و تجهیز متجاوز با انواع سلاح های پیشرفته، ابعاد وسیع دفاع مقدس حکایات بزرگی را در خویش بارور و عرضه می نماید.

با قبول قطعنامه 598 شورای امنیت سازمان ملل از سوی ایران شعله جنگ خاموش و آتش بس برقرار گردید تا بر اساس مفاد قطعنامه مذکور چگونگی آغاز جنگ، شروع کننده تجاوز و خسارت جنگ و نحوه پرداخت غرامت به آسیب دیدگان و اینگونه مباحث مورد توجه قرار گیرد.

از آنجا که هشت سال دفاع مقدس بر اساس بخشی از دیدگاههای اعتقادی و ارزشی انقلاب اسلامی پی گیری و دنبال شده بود، پس از خاتمه جنگ بار دیگر جبهه بزرگ تبلیغاتی و فرهنگی دارندگان امکانات برتر در نیروی نابرابر علیه هشت سال دفاع مقدس ملت ایران و رهبری انقلاب اسلامی گشوده شد تا ضمن مخدوش نمودن تاریخ جنگ و پوشاندن حقایق آن و دلسرد کردن امت اسلام از پابندی به باورهای دینی و کنش های بر خاسته از تعالیم قرآن مجید و معصومین علیهم السلام، آثار دستهای آلوده خود را نیز بر این جنگ افروزیها و تشویق متجاوز پاک کرده و از این رهگذر راه را در افکار عمومی برای تداوم نابکاری های مستکبرین هموار سازند.

بدنبال این تمهیدات تبلیغاتی، رساندن پیام دفاع مظلومانه ملت ایران به گوش نسل های حاضر و آینده همچون مسئولیتی سنگین بر دوش نویسندگان و قلم بدستان متعهد و مسئولان رسانه های جمعی و ارباب تبلیغات احساس می گردد

در همین راستا ضرورت و اهمیت انتقال مفاهیم و حقایق دفاع مقدس به نسل های حاضر و پس از دفاع مقدس یاد آوری آن ارزشها برای نسل های جوان و آینده بسیار سودمند و آموزنده است همانطور که مقام معظم رهبری فرمودند جنگ ما یک گنج است آیا ما می توانیم از آنها نهایت بهره برداری را داشته باشیم و یا در جای دیگر مقرر فرمودند اگر نیم روز حادثه عاشورا تاریخ ساز شد چرا 8 سال دفاع مقدس ما تاریخ ساز نشود این امر مهم از این جهت حائز اهمیت است که 8 سال دفاع مقدس ادامه نهضت عاشورا محسوب

می گردد و در رأس آن یک فقیه جامع الشرایط قرار داشت، آموزگار مقاومت، آزادگی و حمیت و غیرت و شجاعت می باشد با توجه به اینکه جهاد یکی از موضوعات بسیار مهم در قرآن کریم و دین اسلام می باشد خداوند متعال در شرایطی خاص، بندگان خود را به صورت فردی و یا جمعی به مبارزه تمام و جانانه و مقابله با دشمن مهاجم فرمان می دهد و نتایج آن را پیروزی می داند. بصیرت و آگاهی نسبت به چگونگی مقابله با دشمنان، آن هم از منظر خدای سبحان، امری بسیار مهم است مطمئناً این بصیرت، انگیزه بسیار نیرومندی برای ما به وجود خواهد آورد تا در مبارزه با برنامه ریزی های دشمنان چاره اندیشی نمائیم و آنها را در عمل ناکام سازیم و جهاد دفاعی هنگامی به وقوع می پیوندد که به مرزها و سرحدات یک کشور تجاوز شود و حقوق آنان پایمال گردد که بر همگان واجب است با هر وسیله ای از آن دفاع کنند. چنین دفاعی را عقل نیز تأیید می کند، زیرا دفاع از حق وظیفه هر موجود زنده ای است. اما جهاد ابتدایی به طور کلی دو کاربرد دارد نخستین آن زمانی است که بعضی قدرتها جلوی آزادی تبلیغ و ابلاغ رسانی را گرفته، اجازه ندهند پیام آزادی بخش دین الهی به بندگان خدا برسد و در کاربرد دوم هدف اساسی رفع ظلم، خفقان و دیکتاتوری و دفاع از همه مظلومان و مستضعفان جهان در مقابل متجاوزان، ستمگران و طاغوتیان است که قرآن کریم بر آن تأکید دارد و در قالب اقدامات نظامی و غیر نظامی صورت می گیرد و دفاع مقدس نیز نمونه بارز این جهاد می باشد و یکی از نقاط عطف تاریخ این مرز و بوم است که حوادث آن برای نسل حاضر و آینده بسیار عبرت آموز می باشد زیرا که سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس نفی هرگونه تسلط پذیری حفظ استقلال همه جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از حقوق همه مسلمانان و عدم تعهد در برابر قدرتهای سلطه گر و روابط صلح آمیز متقابل دول غیر محارب استوار است لذا انتقال تجربیات این دوران در ابعاد مختلف حائز اهمیت می باشد در دفاع مقدس دشمنان داخلی و خارجی با تمام امکانات مادی و معنوی خود پشت سر دولت بعثی عراق قرار گرفته و این دولت در تاریخ 59/6/31 با تجاوز نظامی تمام عیار که تمام ویژگیهای یک جنگ را دارد به کشور ما حمله کرد ملت شهید پرور با الگو قراردادن ادامه نهضت امام حسین (ع) از جان و مال خود گذشته و از کشور و نظام اسلامی حمایت نموده و خسارات مادی و معنوی زیادی در راه کشور و نظام داده است لذا انتقال آموزه های دفاع مقدس که رهبر انقلاب آن را به گنج تشبیه کرده است به نسل پس از جنگ با رویکرد علمی و آکادمیک یک امری لازم و ضروری است تا از این طریق که دفاع مقدس را از منظر جهاد فقهی مورد تجزیه و تحلیل قرار داده و جهت بهره مندی هرچه بهتر نسل پس از جنگ آن را تبیین نماید که این موضوعات ضرورت این پژوهش را روشن می سازد

1- بررسی جهاد

1-1 معنای اصطلاحی جهاد

مهم‌ترین مفهوم اصطلاحی این واژه در متون دینی، همانند کاربرد عام آن، گونه‌ای خاص از تلاش است یعنی مبارزه کردن در راه خدا با جان، مال و دارایی‌های دیگر خود در نبرد با کافران و باغیان، با هدف گسترش و اعتلای اسلام و برپا داشتن شعائر یا دفاع از آن.. (جواهر الکلام فی الشرح السلام ج 2 ص 3)

1-2 معنای دیگر

در متون دینی، علاوه بر این معنای خاص و اصطلاحی، جهاد به مفهوم لغوی و عام خود نیز بسیار به کار رفته است، مانند کاربرد تعبیر «جهاد اکبر» در باره مجاهدت و تلاش نفس در برابر شیطان و هوای نفس.. (وسائل الشیعه حرعاملی ج 15 ص 161)

1-3 مثابه‌های جهاد

در احادیث برخی از کارها به مثابه جهاد شمرده شده‌اند، که ظاهراً برای ارج نهادن به این کارها بوده است، مانند امر به معروف و نهی از منکر، سخن گفتن به عدالت در برابر سلطان ستمگر، تلاش مرد برای زنده کردن سنتی نیکو در جامعه، خوب شوهرداری کردن زن و تلاش مرد برای کسب روزی حلال برای خانواده (الکافی کلینی ج 58 صفحه های 88، 60، 12)

1-4 جهاد در قرآن

جهاد از برترین اعمال و دری از درهای بهشت و از ارکان مهم اسلام است و در قرآن و احادیث برای جهاد و مجاهدان فضایل بسیاری ذکر شده است. (مذهب الاحکام ج 15 صفحه 77-78)

، چون حکم جهاد در مدینه تشریع شده، واژه جهاد و مشتقات آن در آیات مکی در معنای عام و لغوی آن به کار رفته است. (سوره عنکبوت 29 آیه 6)

نخستین آیه راجع به تشریع جهاد، به جهاد دفاعی اختصاص دارد که در سال اول هجری نازل شد و به مسلمانان اجازه داد که در برابر هجوم مشرکان به دفاع از خود بپردازند. (سوره حج 22 آیه 39 و 40)

آیات متعددی در بسیاری از سوره‌های مدنی، به‌ویژه بقره، انفال، آل عمران، توبه و احزاب، به جهاد و مباحث متعلق به آن اختصاص دارد

در تحلیل این آیات نباید شأن نزول آنها و اهداف اساسی پیامبر اکرم را، به‌ویژه در زمینه فلسفه جنگ و صلح، از نظر دور داشت، پس از فتح مکه در سال هشتم هجری، آیاتی نازل شد که به‌حسب ظاهر، بر جنگ با همه مشرکان، در هر مکان و زمان، دلالت دارد. (سوره توبه 9 آیات 36، 5، 41)

1-5 فضائل دنیوی و اخروی جهاد

در آیات و احادیث فضائل دنیوی و اخروی جهاد مطرح شده است. به موجب آیات قرآن، [(نساء 4 آیه 95، عنکبوت 29 آیه 69، توبه 9 آیه 20)

کسانی که جان و مالشان را در راه خدا فدا کنند در درگاه الهی از دیگر مسلمانان برترند و خداوند به آنها مژده بهشت و دستیابی به مقام شهادت داده است. (آل عمران 3 آیه 169، توبه 9 آیه 21)

قرآن کریم مهم‌ترین مانع انسان برای جهاد را وابستگی به خانواده، مال و خانمان شمرده است. همچنین کسانی را که از جهاد رویگردانند فاسق خوانده و به آنها کیفر الهی را وعید داده است. بنابر قرآن، پیروزی تنها به دست خداست (آل عمران 3 آیه 126 و انفال 8 آیه 10)

بنا بر احادیث، جهاد در راه خدا از برترین کارهاست و پاداش اخروی مجاهد شهید چنان است که وی نیل به جهاد و شهادت را دوباره آرزو می‌کند. (کتاب کافی کلینی صفحات 53، 4، 2)

1-6 اقسام جهاد

در کتب فقهی جهاد را به دو قسم تقسیم می‌کنند: جهاد ابتدایی و جهاد دفاعی یا به تعبیر دیگر جهاد تدافعی و جهاد تهاجمی. بین وجوب دفاع و وجوب جهاد ابتدایی از نظر فقها تفاوت است و آن این است که در جهاد ابتدایی گفته اند شرط وجوب، حضور امام معصوم است. البته همه فقها این را نگفته اند. ولی بسیاری از فقها اینطور گفته اند که اگر امام معصوم حضور نداشته باشد جهاد ابتدایی واجب نیست ولی در دفاع چنین شرطی وجود ندارد، یعنی اگر کشور اسلامی مورد هجوم قرار گرفت، دفاع یک امر ضروری است ولو اینکه امام معصوم هم نباشد (سیری در اندیشه دفاعی امام خمینی، انتشارات دفاع، به نقل از آیت الله طاهری خرم آبادی، ج 1، ص 31)

امام خمینی در کتاب کشف الاسرار، که از اولین کتب سیاسی و اجتماعی ایشان در دهه 1320، محسوب می‌شود، در این باره می‌نویسد: «در اسلام دو گونه جنگ است که یکی را جهاد می‌گویند و آن کشور گیری است، با شرطهایی که برای آن شده است، و دیگری جنگ برای استقلال کشور و دفع اجانب از آن است. جهاد که

عبارت از کشور گیری و فتح ممالک است، پس از آن است که دولت اسلامی با وجود امام یا به امر امام تشکیل شود و در این صورت اسلام بر تمام مردان که به حد بلوغ رسیده باشند و افتاده و عاجز نباشند و مملوک، که از افراد اجانب است، نباشند؛ واجب کرده است که برای کشور گیری حاضر شوند... و اما قسم دوم از جنگ اسلامی که به نام دفاع اسم برده شده و آن جنگیدن برای حفظ استقلال کشور و دفاع از اجانب است، به هیچ وجه مشروط به وجود امام یا نائب امام نیست و کسی از مجتهدین نگفته که دفاع را باید با امام یا جانشین آن کرد، بلکه بر تمام افراد توده واجب است به حکم اسلام از کشور اسلامی حفاظت کنند و استقلال آن را پا برجا نمایند. (منصوری لاریجانی، اسماعیل، سیری در اندیشه های دفاعی حضرت امام خمینی، ص 26-27) پس آنچه در زمان غیبت امام معصوم مورد اشکال است کشور گشایی و جهاد ابتدایی است و حفظ استقلال کشور اسلامی و دفع تجاوز اجانب، مشروط به وجود امام معصوم یا نائب خاص او نیست.

امام راحل در زمینه شروع جنگ و دفاعی بودن آن می گوید: «جنگ ما دفاع است و هجوم نیست، و جنگ دفاعی از تکلیفهای شرعی و وجدانی است (صحیفه نور، ج 15، ص 240)». و همچنین می فرماید: «این جنگ دفاعی است والا ابتدائاً که اگر این مسائل نبود ایران به هیچ جا نظر نداشت الان هم ندارد (صحیفه نور، ج 15، ص 173)». برای فهم دیدگاه امام خمینی (ره) در رابطه با ادامه جنگ، باید گفته ها، مواضع و عملکرد ایشان در طول مدت جنگ بررسی شود. به تحقیق می توان گفت که امام از ابتدا تا پایان جنگ بر حالت دفاعی تأکید داشتند و سعی می کردند تمامی اقدامات رزمندگان در این راستا قرار گیرد. ایشان از همان ابتدای جنگ بر صلح عادلانه که موجب احقاق حق جمهوری اسلامی شود، تأکید داشتند. امام در اولین روزهای جنگ و در شرایطی که هنوز عراقیها در حال پیشروی هستند و معلوم نبود که قوای اسلام آنها را در کجا متوقف خواهند کرد، شرایط خود را برای پایان جنگ و اهداف نهایی خود برای ادامه دفاع را بیان می نمایند، ایشان در تاریخ 59/7/28 یعنی کمتر از یک ماه از شروع تجاوز عراق، خطاب به هیئت های صلح می گویند: «بر ما و شما و همه مسلمین واجب است که او را سر جایش بنشانید و خساراتی که بر عراق و ایران وارد شده، از او مطالبه کنید. ما دعوا با کسی نداریم، لکن خسارات ایران را مطالبه می کنیم (در جستجوی راه از کلام امام، جنگ و جهاد، ج 2، ص 130)». در جای دیگر می فرماید: «ما حاضریم صلح کنیم، ولی نمی شود متجاوز را مجازات نکرد و غرامت تجاوز را نگرفت. اسلام هم چنین اجازه ای را نمی دهد» [صحیفه نور، ج 16، ص 490]. امام در تاریخ 59/11/19 طی سخنرانی در جمع سفراء، دیپلماتها و وابستگان نظامی کشورهای خارجی مقیم ایران می گویند: «...اگر قدرت گرفتن همه دنیا را هم داشته باشیم، بنا بر این، نیست، دستور این نیست و برنامه اسلامی این نیست که تجاوز کنیم، لکن یک وجب از مملکت خودمان هم نخواهیم به دیگران داد و صدام را به جای خود نشانده ایم و بعد هم بیشتر می نشانیم (در جستجوی راه از کلام امام جنگ و جهاد، ج 2، ص 131-132)». امام بعد از گذشت چند سال از شروع جنگ نظر کارشناسان نظامی را جهت ورود به خاک عراق جهت دفع حملات توپخانه ای و از بین بردن ماشین جنگی عراق و وادار کردن عراق به صلح عادلانه، می

پذیرد. ایشان در این باره می گویند: «الان هم که وارد شدیم در خاک عراق برای دفاع است نه برای چیز دیگر، ببینند آن ها کارها (شرایط صلح عادلانه) را انجام بدهند، ما فوراً بر می گردیم، نه بصره را می خواهیم، بصره برادر ماست(صحیفه نور، ج 16، ص 240)». می توان گفت امام از ابتدای جنگ لزوم عقب نشینی از مرزها، تعیین متجاوز و پرداخت غرامت را با قوت و قاطعیت هرچه تمامتر بعنوان تنها شروط ایران جهت ترک محاصره اعلام می نمایند. در واقع قطعنامه 598 با الهام از شروط مذکور و در شرایط تهاجم غیر قابل مهار ایران تدوین گردید. حملات رزمندگان اسلام برای تنبیه و وادار کردن صدام و رژیم بعث به صلح عادلانه و بالا بردن قدرت چانه زنی مسئولان سیاسی جمهوری اسلامی انجام می پذیرفت. شرایطی را که امام اعلام کرد درعین سادگی و قوت تا پایان جنگ تغییر ناپذیر باقی ماند و بعدها بشکل قطعنامه مذکور اعلام و به عنوان یک سند غیر قابل انکار تاریخی ثبت گردید(سیری در اندیشه های دفاعی امام خمینی، ج 2، ص 192). امام خمینی با قبول قطعنامه 598، صلح را پذیرفتند و طی پیامی در تاریخ 1367/4/29 فرمودند: «من تا چند روز قبل معتقد به همان شیوه دفاع و مواضع اعلام شده در جنگ بودم و مصلحت نظام و کشور و انقلاب را در اجرای آن می دیدم، ولی به واسطه حوادث و عواملی که از ذکر آن فعلاً خودداری می کنم و به امید خداوند در آینده روشن خواهد شد و با توجه به نظر تمامی کارشناسان سیاسی و نظامی سطح بالای کشور، که من به تعهد و دلسوزی و صداقت آنان اعتماد دارم، با قبول قطعنامه و آتش بس موافقت نمودم، و در مقطع کنونی آن را به مصلحت انقلاب و نظام می دانم... من باز می گویم که قبول این مسئله برای من از زهر کشنده تر است ولی راضی به رضای خدایم و برای رضایت او این جرعه را نوشیدم(صحیفه امام، ج 21، ص 92-95). به نظر می رسد برای درک بهتر پیام امام به مناسبت پذیرش قطعنامه 598 و بویژه فراز مذکور، باید به حوادث سال آخر و ماههای پایانی جنگ توجه کرد، به عبارت دیگر باید با قرار دادن گفتار در متن واقعیت، مسئله را مورد ارزیابی قرار داد. برخی از آن حوادث عبارتند از: حضور مستقیم امریکا در جنگ، تبلیغات فراگیر جهانی مبنی بر جنگ طلب بودن ایران، حمله شیمیایی گسترده به شهرهای ایران توسط رژیم عراق، سرنگونی هواپیمای مسافربری ایران توسط ناو امریکایی و سکوت جهانی در برابر جنایت های صدام و... که تفصیل و تحلیل این حوادث در آن مقطع زمانی و تأثیر آنها بر روند جنگ از حوصله این نوشتار خارج است. شاید بتوان گفت، از آن جهت قبول قطعنامه 598 برای امام خمینی (ره) از زهر کشنده تر بود که پس از چند سال دفاع قهرمانانه و تقدیم صدها شهید و جانباز، ملت ایران مصمم شد که متجاوز لجام گسیخته ای را که پایبند به بدیهی ترین اصول انسانی نبود با دفاع نظامی سر جای خود بنشاند، چنانچه در پیام امام هم به این موضوع اشاره شده است (من تا چند روز قبل معتقد به همان شیوه دفاع و مواضع اعلام شده در جنگ بودم) لکن مشاهده می کنند که ابر قدرتها با سوء استفاده از قوانین بین المللی برای نجات متجاوز متفقاً و به طور علنی به صحنه می آیند و با عوام فریبی و تبلیغات دروغین شعار صلح طلبی را با حضور ناوگان های جنگی در آبهای منطقه سر می دهند، و با سلب دفاع مشروع از ملتی مظلوم می روند که زمینه بین المللی را برای مجازات او به جای ظالم آماده کنند. هر چند امام راحل با تغییر شیوه دفاع از نظامی به فرهنگی و سیاسی، دشمنان را خلع سلاح و تلاش چند ساله ملت شهید پرور را حفظ می کند و این با توجه به شرایط ایجاد شده برای ملت و کشور ما نتیجه مطلوبی بود اما

از آن جهت زهر می نوشد که دنیای استکبار با تمامی اذنباش برای نجات متجاوز تحت لوای سازمانهای بین المللی به صحنه می آید و مانع از تفهیم پیام خیرخواهی ملت ایران به گوش مردم جهان می شود، زیرا امام به عنوان مصلحی آگاه و روشن ضمیر، توسعه آتش تجاوز را در آینده می دید که چگونه انسانها و کشورهای دیگر را در خود می سوزاند و اشغال کویت توسط رژیم عراق و کشتار مردم بی گناه عراق و کویت در سالهای بعد، تا حدودی پرده از راز زهر نوشی امام، برای افکار بیدار و دل‌های دردمند بر می دارد (منصوری لاریجانی، اسماعیل، بررسی حقوقی - سیاسی تجاوز رژیم عراق به جمهوری اسلامی ایران، ص 164-163).

بخش دوم: ماهیت دفاع مقدس

1- دفاع

2-1 تعریف دفاع :

دفاع از ریشه دَفَعَ می آید. یعنی عقب راندن، پس زدن

2-2 مقدس:

مقدس از ریشه قَدَسَ می آید. یعنی ارزش های الهی، ماورای مادی

2-3 دفاع مقدس: یعنی عقب راندن همراه با ارزش (مقاومت همراه با کمکهای الهی)

2-4 تعریف واژه جنگ

- جنگ عمل و فعالیت خشونت آمیزی است که منظور از آن مجبور کردن دشمن به پذیرش و اجرای نظر و اراده ملت هاست جنگ از نظر لغوی یه معنای جدال، ستیز، نبرد، کارزار، پیکار، آورد، زد و خورد و کشتار میان چند نفر یا میان سپاهیان دو کشور می باشد

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم بر اساس آموزه های الهی به مسلمانان آموخت که علاوه بر دفاع از جان و مال و ناموس، میهن، آزادی و استقلال خویش، موظفند به دفاع از ستم دیدگان و برای نجات مستضعفین و مظلومین دست به پیکار بزنند. حضرت امام رحمه الله که تربیت یافته مکتب اسلام است، با تأکید بر تکلیف بودن دفاع بر همه افراد جامعه و اولویت جنگ بر سایر امور مملکتی، حضور داوطلبانه و متعهدانه تمام اقشار اعم از ارتش، سپاه، بسیج عمومی و عشایر را در جبهه نبرد حق علیه باطل ضروری دانسته است: دفاع از مملکت اسلامی، دفاع از نوامیس مسلمین، از واجبات شرعی الهیه ای است که بر همه ما واجب است (صحیفه نور ج: 13 صفحه 182)

سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، بر اساس نفی هرگونه تسلط پذیری، حفظ استقلال همه جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از حقوق همه مسلمانان و عدم تعهد در برابر قدرت های سلطه گر، و روابط صلح آمیز متقابل دول غیرمحراب استوار است (استراتژی دفاعی امام ره صفحه 40)

2-5- مفهوم دفاع مشروع

دفاع به معنای دور کردن با استفاده از زور و قدرت است. سیبویه به نقل از عرب آورده: إِدْفَع الشَّرَّ وَلَوْ أَصْبَعًا (لسان العرب ج8 صفحه 87) بدی را ولو با انگشت دور کن. در اصطلاح فقهی، دفاع عبارت از تکلیف و حقوقی است که از سوی خداوند به عنوان مالک و قانون گذار مطرح شده است. شخص از این حق برخوردار است که برای پیش گیری از آسیب هایی که اعتقاد و مال و جان و آبروی وی را تهدید می کند دفاع و حمایت کند، و از یک نظر تکلیفی است که نمی توان از آن عدول نماید.

بنابراین، همواره سخن از حق دفاع از جان، مال و عرض به میان می آید و به عنوان تکلیف از وی خواسته شده تا آنها را از هرگونه آسیب در امان نگه دارد و محافظت نماید و در برابر متجاوز بایستد و از آنها حمایت کند.

در اصطلاح نظامی: دفاع به راه ها و روش هایی گفته می شود که در جنگ ها برای دفع حملات دشمن به کار گرفته می شود (المنجد صفحه 218 مختار الصباح صفحه 207)

در قرآن کریم واژه دفع را به شکل های گوناگون به کار برده است که از آن جمله «یدافع» در آیه شریفه (إِنَّ اللَّهَ يَدْفِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ). (سوره حج 22 آیه 38)

همچنین واژه های «دفع» (بقره 2 آیه 251 و حج 22 آیه 40) «دافع»، (طور 52 آیه 8 معارج 70 آیه 2) «دفعتم»، (نساء 4 آیه 6) «ادفع»، (مومنون 23 آیه 96 و فصلت 41 آیه 34) و «ادفعوا» (آل عمران 3 آیه 167 و نساء 4 آیه 6) نیز در قرآن به کار رفته است.

2-6- تعریف دفاع مشروع:

دفاع مشروع قدرت بازدارنده است که به موجب آن حق انجام عملی برای شخصی بر علیه دیگری وجود دارد، تا خطری حقیقی، حال و غیرمشروعی را دفع کند که حق محترم مسلمان یا کافر ذمی، اعم از نفس، مال یا عرض و ناموس را مورد تهدید قرار داده است (دفاع مشروع در حقوق اسلام صفحه 27)

دفاع مشروع یا دفاع قانونی عبارت است از: توانایی بر دفع تجاوز قریب الوقوع و ناحقی که نفس، عرض، ناموس، مال و آزادی تن خود و دیگری را به خطر انداخته است. دفاع مشروع قدرتی بازدارنده با هدف جلوگیری از

خطرهایی است که رهایی از آن جز با ارتکاب جرم ممکن نیست، ولی دفع جلوگیری از خطرهای مذکور هیچ وقت نباید با انگیزه انتقام جویی و آزار و اذیت همراه باشد. (دفاع مشروع در حقوق اسلام صفحه 23)

دفاع مشروع عبارت از: حقی است که قانون آن را به کسی داده است که خطر تجاوز او را تهدید می کند تا با نیروی لازم از آن جلوگیری کند (المبادئ العامة فی قانون العقوبات ص 196)

دفاع مشروع در اصطلاح حقوق جزا: به حالتی اطلاق می شود که در آن شخص مورد تجاوز در صورت نداشتن وقت برای توسل به قوای دولتی جهت دفع متجاوز حق دارد به نیروی شخصی، از ناموس، جان و مال خود یا دیگری دفاع کند (حقوق بین الملل دفاع مشروع ص 23)

در تعریف دیگر می توان گفت: دفاع مشروع، حقی است که کشورها بر اساس آن می توانند از خود در مقابل حمله مسلحانه، با عکس العمل نظامی فوری دفاع نمایند. (دفاع مشروع ص 5- حقوق بین الملل دفاع مشروع ص 23)

شهید مطهری می گوید: دفاع از حیات، مال، ثروت، سرزمین، استقلال، ناموس، همه اینها دفاعهایی مشروع است. (کتاب جهاد ص 40)

عطار در کتابش می نویسد: بهترین و مناسب ترین تعریف برای دفاع مشروع عبارت از حقی است که قانون آن را برای شخصی مقرر کرده است، تا با عملی که ضرورت دارد، خطر حقیقی، حال غیرمشروع را دفع کند که نفس، مال یا ناموس او یا دیگری را مورد تهدید قرار داده است. (دفاع مشروع در حقوق اسلام صفحه 30)

در قانون مجازات اسلامی نیز در ماده شصت و یکم آمده است که: هر کس در مقام دفاع از نفس، عرض، ناموس و مال خود یا دیگری و یا آزادی تن خود یا دیگری در برابر هرگونه تجاوز فعلی یا خطر قریب الوقوع، عملی انجام دهد که جرم باشد، در صورت شرایط زیر:

الف: دفاع با تجاوز و خطر متناسب باشد.

ب: عمل ارتكابی بیش از حد لازم نباشد.

توسل به قوای دولتی بدون فوت وقت عملاً ممکن نباشد و یا مداخله قوای مذکور در رفع تجاوز و خطر مؤثر واقع نشود. (حقوق بین الملل دفاع مشروع ص 24) ضروری بودن دفاع مشروعیت دفاع مستلزم آن است که ارتکاب اعمال مجرمانه در مقام دفاع تنها وسیله ممکن برای دفع تجاوز باشد، بنابراین وقتی دفاع کننده بتواند برای حفظ عرض یا نفس یا ناموس یا مال خود یا دیگری به مقامات عمومی مراجعه کند توسل به دفاع مشروع

ممکن نیست. دفاع مشروع اعمال یک حق و حتی انجام یک تکلیف است در مواقعی که خطر قریب الوقوع است و به مراجع عمومی دسترسی نیست، بایستی افراد امکان محافظت از خودشان یا دیگران را داشته باشند. فکر وجود حق طبیعی دفاع و ضرورت دفاع به عنوان یک حق یا وظیفه، اساس این نظریه را تشکیل می دهد، حق دفاع در ادوار مختلف پیوسته یکی از علل مشروعیت ارتکاب جرم شناخته شده است.

مقصود از ضروری بودن وجوب انجام عمل دفاعی نیست، بلکه دفاع نکردن حرام باشد، شرط ضرورت متعلق به جنس عمل دفاعی است نه انجام آن، فقهایی مانند حضرت امام رحمه الله، شافعی، مالکی، حنبلی و حنفی همگی معتقدند که به کارگیری هر عملی از اعمال دفاعی تا زمانی که دفاع متوقف بر آن نبوده و طریقی دیگر وجود داشته باشد جایز نیست.

حضرت امام باقر علیه السلام این حدیث را از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم نقل و تکرار کرده، سپس خطاب به یکی از صحابی شان می فرماید:

«یا ابا مریم، هل تدری ما دون مظلّمته؟» قلت: جعلت فداک الرجل یقتل دون أهله ودون ماله وأشباه ذلک. فقال: «یا ابا مریم، إنّ من الفقه عرفان الحقّ»؛ (وسائل الشیعه ج 15 ص 121) ای ابو مریم آیا می دانی مفهوم «مظلّمه» چیست؟ گفتم: فدایت شوم! منظور این است که کسی در کنار اهل و عیال و مال خود و امثال آن کشته شود. فرمود: یا ابا مریم شناخت حق از فقه است.

البته روایات مزبور ناظر به نهایت اضطرار در اقدام دفاعی هستند. صاحب جواهر رحمه الله دفاع از جان، حریم و مال را اقدامی مطابق اصل و اجماع و نصوص دینی معرفی می کند، اما بلافاصله به قول فقیهان شیعه در وجوب رعایت سلسله مراتب، دفاع از سهل ترین تا دشوارترین اقدامات (من الأسهل إلى الصعب ثمّ الأصعب)، از تذکر زبانی، اعتراض مسالمت آمیز تا مبارزه مسلحانه را یادآور می شود. هرچند خود او، به خصوص در مورد دزد مسلّح و محارب، رعایت چنین ترتیبی را واجب نمی داند (جواهر الکلام ج 41 ص 651)

شهید ثانی در کتاب شرح لمعه می نویسد که: باید دفاع از جان، ناموس و مال به آسان ترین روش ها تکیه کرد، به تدریج روش های سخت تر را در پیش گرفت (شرح المعه ج 9 صفحه 348)

صاحب جواهر رحمه الله در کتابش می نویسد که: اگر متعدی تجاوزکار با فریاد زدن دفع نشود، باید با کتک او را دفع کرد، اگر آن نیز بی اثر بود باید چوبدستی را به کار گرفت، اگر این هم فایده نداشت باید به وسیله سلاح کشت تا دفع گردد. (جواهر الکلام ج 41 ص 651)

علامه در کتاب قواعد الاحکام نگاشته است: کسی که از نفس و مال خود دفاع می کند، اگر با فرار کردن امکان خلاصی از متجاوز دارد واجب است فرار کند، چرا که این کار راحت ترین راه دفاع کردن است. (قواعد الاحکام ج 3 ص 572)

426

حضرت امام رحمه الله می گوید: اگر امکان رهایی از درگیری به وسیله فرار و مانند آن وجود داشته باشد، به احتیاط واجب باید به آن توسل جوید. (تحریر الوسيله «ترجمه فارسی» ج 1 ص 554)

در حقوق بین الملل بسیار یافت می شود که دولت ها سعی کرده اند برای توجیه عمل غیرمشروع خود به حالت ضرورت استناد کنند، برای نمونه امریکا در جریان حملهٔ موشکی به کوبا اقدامات خود را مستند به فرضیهٔ ضرورت می نمود و چنین ادعا می کرد که اگر به منظور مقابله با فعالیت های دولت شوروی اقدامات مزبور صورت نمی گرفت، به آزادی دولت امریکا و استقلال آن کشور لطمه وارد می کرد. تحلیل های معاصر، به ویژه ادبیات غربی، «دفاع استشهادی - انتحاری» را در قالب «تروریسم انتحاری» قرار داده اند و گفته اند: منظور از «تروریسم انتحاری» عبارت است از «اقدام به کشتن دیگران همزمان با قتل خویش» اما فقه شیعه از یک سو، خودکشی را مطلقاً تحریم کرده و از سوی دیگر، «ترور» و یا «فنک» در قاموس فقه شیعه وجود ندارد؛ اما این پرسش همواره مطرح بوده که آیا جایز است کسی با علم یا ظن غالب بر کشته شدن خود، به دفاع از نفس و حیثیت خود یا کبان اسلام و جامعهٔ اسلامی برخیزد؟

بخش سوم: دفاع مقدس

1-3 فرق بین جنگ و دفاع مقدس چیست

تبیین تفاوت دو واژه فوق نیازمند توجه به مفهوم و نوع نگاهی است که در ادبیات سیاسی و هنجارهای اجتماعی و دینی یک جامعه پیرامون این دو وجود دارد؛ جنگ یا «نبرد مسلحانه بین دولتها» به عنوان واقعیتهایی در جوامع بشری، مفهومی عام و از جنبه‌های مختلف قابل تعریف است و به انواع متعددی نظیر؛ تهاجم نظامی، جنگ تدافعی، مشروع و یا نامشروع، داخلی یا بین‌المللی و ... تقسیم می‌شود. و در بسیاری مواقع جنگ اقدامی ناپسند، غیر عقلی، غیر دینی و نامقدس است نظیر تجاوزات نظامی و راه‌اندازی جنگ به خاطر سلطه‌طلبی، جاه‌طلبی، چپاول منابع ملت‌های دیگر و ... اما دفاع مقدس نوعی خاص از جنگ و نبرد مسلحانه است که از یکسو حالت تدافعی در مقابل تجاوز نظامی بیگانگان داشته و از سوی دیگر مطابق با هنجارهای دینی پذیرفته شده در یک جامعه و دارای ارزش دینی و اجتماعی است. مانند جنگ به منظور دفاع از خویش (دفاع مشروع) در مقابل متجاوزین به دین، عرض، جان و مال خود و بستگان یا مملکت و نیز به منظور دفاع از مظلومین عالم و یا در مقابل ستمگرانی که آزادی دعوت دینی را سلب می‌کنند و با حاکمیت استبدادی مانع انتخاب آزادانه

2-3- مقدس بودن جهاد و دفاع در اسلام

دین صحیح از سوی مردم می گردند. در ادامه جهت تبیین دقیقتر موضوع دفاع مقدس توجه به نکات ذیل حائز اهمیت است:

از منظر اسلام، جهاد و دفاع از جایگاه ارزشی بسیار بالایی برخوردار است و در زمره مهم‌ترین امور مقدس دینی به شمار می‌آید. شهید مطهری(ره) در این زمینه می‌نویسد: «اسلام دینی نیست که بگوید اگر کسی به طرف راست چهره ات سیلی زد، طرف چپ را جلو ببر و دینی نیست که بگوید کار خدا را به خدا و کار قیصر را به قیصر واگذار، و همچنین دینی نیست که ایده مقدس اجتماعی نداشته باشد و یا کوشش در راه دفاع یا بسط آن ایده را لازم نشمارد. قرآن کریم سه مفهوم مقدس را در بسیاری از آیات خود توأم آورده است: «ایمان»، «هجرت» و «جهاد». انسان قرآن، موجودی است وابسته به ایمان و وارسته از هر چیز دیگر، این موجود وابسته به ایمان برای نجات ایمان خود، هجرت می‌کند و برای نجات ایمان جامعه و در حقیقت برای نجات جامعه از چنگال اهریمن بی ایمانی جهاد می‌نماید(مرتضی مطهری، قیام و انقلاب مهدی(عج)، ص 73) امام علی(ع) در نهج البلاغه در اهمیت جهاد می‌فرماید: «ان الجهاد باب من ابواب الجنة فتحة الله لخاصه اوليائه»؛ «همانا جهاد دری از درهای بهشت است که فقط به روی دوستان خاص خویش گشوده است» و در ادامه می‌فرماید: «و هو لباس التقوى»؛ «جهاد جامه تقوا است». تقوا؛ یعنی، پاکی راستین و پاکی از آلودگی‌های روحی و اخلاقی که در خودخواهی‌ها و خودپسندی‌ها و خودگرایی‌ها ریشه دارد. به همین دلیل، مجاهد واقعی با تقواترین افراد است؛ زیرا هر کسی از جنبه ای پاک و متقی است. یکی از نظر حسادت، دیگری از نظر بخل و... اما مجاهد از هستی خود گذشته و آن را فدای دین و مردم خود کرده است. بنابراین دری که به روی مجاهدین باز می‌شود، با سایر پاکان متفاوت است.

سپس می‌فرماید: «و درع الله الحصينه و جنته الوثيقه»؛ «جهاد زره نفوذ ناپذیر خدا و سپر مطمئن خداست». اگر روح ملت، روح جهاد باشد و همیشه به این سپر الهی مجهز شود، دیگر هیچ دشمن توانایی تجاوز و سلطه بر آنان را نخواهد داشت.

امام علی(ع) ضمن برشمردن آثار مثبت جهاد، به بعضی از آثار منفی که بر ترک آن مترتب است اشاره نموده، می‌فرماید: «آن که از جهاد به دلیل بی‌میلی و بی‌رغبتی رو برگرداند، خداوند جامه ذلت و روپوش بلا برتن او می‌پوشاند و او را لگدکوب حقارت می‌گرداند و حجاب‌ها و پرده‌ها روی بصیرت دل او قرار می‌دهد و بینش را از او سلب می‌کند، برخورداری از دولت حق به جریمه ترک جهاد از او برگردانده می‌شود و به سختی‌ها و شدايد گرفتار می‌گردد و از رعایت انصاف درباره اش محروم می‌شود(نهج البلاغه، خطبه 27)

از این روست که پیامبر گرامی اسلام می‌فرماید: «الخير كله في السيف و تحت ظل السيف»؛ «خیر و برکت در شمشیر و زیر سایه شمشیر است». (شیخ طوسی، تهذیب الاحکام، ج 6، کتاب الجهاد)

و در جای دیگر می‌فرماید «آن که جهاد نکرده و لااقل اندیشه جهاد را در دل خود نپرورده باشد، با نوعی از نفاق خواهد مرد.» (مرتضی مطهری: قیام و انقلاب مهدی، ص 79)

در هر صورت، بررسی آیات و روایات متعدد، بیانگر جایگاه والای ارزشی جهاد و دفاع در اسلام و قداست آن است. البته اسلام دین رحمت و صلح و همزیستی مسالمت آمیز است و وجود و وجوب جهاد در آن، صرفاً جنبه‌ای تدافعی دارد و به هیچ وجه، تجاوزگری، ظلم و ستم به حقوق دیگران را تجویز نکرده و برنمی‌تابد.

3-3- جنگ هشت ساله جمهوری اسلامی ایران (دفاع مقدس)

با بروز پدیده انقلاب اسلامی در ایران و فرو پاشی نظام سیاسی حاکم بر منطقه خلیج فارس و تأثیر آن بر خاورمیانه، موج جدیدی از منازعات سیاسی و نظامی در منطقه آغاز شد و به تدریج، دولت‌های منطقه را به نوعی به این منازعات وارد کرد هر چند شکل ورود دولت‌ها به منازعات مزبور تا حدی از نظام دو قطبی حاکم بر روابط بین الملل متأثر بود؛ اما استقرار نظام جمهوری اسلامی در ایران؛ توانست عنصر جدیدی را به معادلات سیاسی نظام بین الملل وارد کند که برای قدرت‌های بزرگ و کشورهای منطقه چندان قابل درک نبود در این راستا دولت عراق در 26 شهریور 1359 با تسلیم یادداشتی رسمی به سفارت جمهوری اسلامی ایران در بغداد، اعلام کرد که اعلامیه الجزایر و عهد نامه‌های مربوط به مرز مشترک و حسن همجواری و 3 پروتکل و پیوسته‌های آن و دیگر موافقت نامه‌ها و یادداشت‌های انضمامی به این عهد نامه را یکجا و یک جانبه فسخ کرده است

همزمان با ارسال این یادداشت، صدام حسین در نطقی در مجلس ملی عراق، متن قرارداد الجزایر را پاره کرد و الغای این قرارداد را تصمیم شورای فرماندهی انقلاب عراق اعلام نمود. اقدام صدام حسین و اظهار دولت عراق، و جاهت حقوقی نداشت

در 31 شهریور 1359 حمله سراسری و رسمی عراق با به کارگیری حداکثر توان نظامی و با عبور از مرزهای بین المللی و تجاوز به خاک ایران، شروع شد. در ساعات پایانی همان روز، کورت والهایم، دبیر کل سازمان ملل متحد، از دو دولت خواست که در حل مسالمت آمیز اختلافات میان دو کشور مساعی جمیله خویش را به کار بندند

نقض یک جانبه قرار داد 1975 از سوی عراق در حالی که قرارداد رسماً به تصویب طرفین رسیده و رسمیت آن از جانب طرفین اعلام شده بود عملی بر خلاف تمامی اصول و موازین روابط بین المللی و منشور ملل متحد به شمار می‌آمد صدام حسین در نطق تلویزیونی روز 27 شهریور ماه 1359 خود اقدام به پاره کردن این قرار داد که او خود امضا کننده آن به شمار می‌رفت نمود و بدین ترتیب اختلافات دیرینه دو کشور را که از قرون وسطی بین ایران و عثمانی و پس از آن بین ایران و عراق وجود داشت و با قرار داد 1975 آن منازعات و

اختلافات فیصله یافته بود، در تعقیب افکار پوسیده و ارتجاعی و تحریک شده خود مجدداً زنده کرد. هجوم وحشیانه و گسترده رژیم بعث عراق در آخرین روز شهریور 1359، که اهداف زیر را در نظر داشت.

- حاکمیت مطلق بر اروند رود

- استرداد جزایر سه گانه

- تجزیه خوزستان

- سرنگون کردن جمهوری اسلامی ایران

حادثه ای بزرگ را در تاریخ انقلاب اسلامی به ثبت رساند که سرانجام به خلق حماسه ای جاودان و حیرت انگیز در تاریخ سرزمین ایران انجامید

این جنگ از دیدگاه عرفانی و معنوی حضرت امام، برای ملتی که به تازگی از استبداد رژیم شاهنشاهی رهایی یافته بود یک «امتحان الهی» قلمداد شد

«جنگ هم یک مساله ای بود که انسان خیال می کرد بسیار مهم است، لکن معلوم شد که منافعش بیشتر از ضررهایش بود آن انسجامی که در اثر جنگ بین همه قشر های مردم پیدا شد و آن معنای روحانی که در خود سربازان ارتش و ژاندارمری و سپاه پاسداران به نمایش گذاشته شد و آن روح تعاونی که در همه ملت از زن و مرد در سرتاسر کشور تحقق پیدا کرد، به دنیا فهماند که این مساله ای که در ایران است با همه مسائل جد است» (صحیفه نور، جلد 16 ص 19)

همچنین امام جنگ را برای ملت مقاوم و مبارز ایران، عامل آگاهی، حرکت و خروج از سستی می دانست: «وقتی یک جنگ شروع شود، ملت ما بیدار می شود، بیشتر متحرک می شود» (صحیفه نور، ج 13، ص 157)

3-4- رویکردهایی که تاکنون به دفاع مقدس شده است

تاکنون پنج رویکرد به دفاع مقدس وجود داشته است:

رویکرد اول الهی ارزشی و حماسی است که از بدو انقلاب با محوریت حضرت امام ظهور پیدا کرده است و توانسته است در مقابل شرق و غرب انقلاب را به پیروزی برساند و این رویکرد در پیروزی ایران در جنگ بسیار موثر بوده است و علت نام گذاری جنگ تحت عنوان دفاع مقدس متأثر از این رویکرد می باشد.

رویکرد دوم گرایش تاریخ نگاری و تاریخ نویسی است که در حال حاضر به شکل مکتوبات تاریخی خاطرات تاریخ شفاهی و ... موجود است و در اختیار عموم قرار گرفته است.

رویکرد سوم رویکرد جغرافیایی و ناسیونالیستی است که به صورت منطقه ای و یا سازمانی و خانوادگی انجام گرفته است بر گزاری مراسمات، کنگره شهدا، سالگردها، یادواره شهدا. و... از این رویکرد می باشد.

رویکرد چهارم رویکرد انتقادی یا نقادی است که به دو صورت منفی و تخریب کننده و یا به صورت سازنده و اصلاح گر بروز نموده است متأسفانه نقش منفی آن برتری داشته است.

رویکرد پنجم که خیلی دیر شروع شده است اما با بیان حرف علمی و آکادمیک به جنگ و دفاع مقدس و از زاویه علمی با تئوری خاص خود به جنگ پرداخته است این رویکرد بیانگر این حقیقت است که جنگ مجموعه علوم و معارف را در خود نهفته دارد که توانسته است در همه کشورها اثر گذار باشد و منشأ تحولات عظیمی در کشور باشد متأسفانه جنگ و رزمندگان دفاع مقدس مظلوم واقع شده است همانطوری که امام فرمودند رزمندگان دفاع مقدس اسطوره بودند و از رزمندگان صدر اسلام پیشی گرفته اند و نباید در پیچ و خم زندگی گم شوند و یا اینکه مقام معظم رهبری فرمودند جنگ یک گنج است و باید تلاش کرد از این گنج استفاده کرد در هر حال مدیریت عالی جنگ و علوم نهفته در آن بسیار مظلوم واقع شده است و باید تلاش کرد این علوم کاربردی شده و از طریق آموزش عالی ترویج و توسعه یابد و در اختیار نسلهای بعدی قرار گیرد ما اعتقاد داریم که دفاع مقدس پس از انقلاب در رتبه دوم قرار دارد پس باید به اهمیت این پدیده بومی از دیدگاه علمی و آکادمیک توجه عمیق شود. (برگفته از مقاله سردار شهید حاج احمد سوداگر)

نتیجه گیری

خداوند در قرآن کریم نه تنها به مجاهدان اجازه دفاع و جهاد در راه خدا داده است؛ بلکه نبرد مجاهدان را ستوده است و برای آنان امتیازاتی قائل گردیده است؛ تا آنجا که یکساعت جهاد، با عبادت شصت ساله برابری میکند؛ به همین دلیل، جهادگران، راه صد ساله را یک شبه می پیمایند و به مدارج عالی کمال دست مییابند.

جنگ و جهاد با کافران، منافقان، پیمان شکنان از اهل کتاب و گروهی که بامسلمانان سرچنگ دارند مورد تاکید قرآن کریم است؛ اما از آنجا که رضای الهی در صلح است، قرآن کریم صلح را برتر میداند و جامعه اسلامی را به آن دعوت می نماید. جهاد، فلسفه ای دارد. عذاب دشمنان و مشرکان به دست مسلمانان، ایستادگی در برابر ظلم ظالمان، جهاد برای گرفتن حق و حقوق خود، و جهاد برای دفع فساد تبهکاران، از جمله علل و فلسفه مورد بحث قرآن کریم است. خداوند، عزت اسلام و جامعه اسلامی را در جهاد قرار داده است و برای باطل، هیچ راه تسلطی بر حق قرار نداده است. مردم جامعه اسلامی با جهاد در راه خدا، مورد آزمایش و امتحان واقع میشوند؛ باشد که دشمنان، عده ای سرکوب وعده ای بترسند و پراکنده گردند. خداوند اراده کرده است که پیروزی و شکست بین کفر و ایمان همیشه در گردش باشد، تا قدرت در دست گروه خاصی متمرکز نشود و افراد بتوانند با میل و اراده خویش خیر و یا شر را برگزینند؛ گرچه خداوند به جبهه حق نوید پیروزی داده است و در آخر، پیروزی جبهه حق قطعی است. شرکت نکردن در جنگ و جهاد، بدون عذر و پشت نمودن به دشمن و فرار کردن، برخلاف دستور و رضای خداوندی است. سستی و سهل انگاری مسلمین، اختلاف و نزاع آنان بر سر امور، نافرمانی آنان از اوامر رهبری و فرماندهی از جمله عوامل شکست آنان در برخی از جنگها مطرح گردیده است. خداوند در موقعیتهای مختلف از مسلمانان دفاع، و آنان را یاری نموده است. در دل مسلمین، آرامش و سکون قرار داده است و در دل

کفار، رعب و وحشت؛ تا حق بر باطل پیروز گردد. دشمن را ناچیز جلوه داده است و در مقابل مسلمانان را به صبر و شکیبایی در جهاد امر نموده است و اینها همگی از مصادیق کمکها و امدادهای الهی در مسیر جهاد مقدس در قرآن کریم است با توجه به مطالب بیان شده، عملکردها و اقدامات غیراسلامی رژیم بعث و صدام عملکرد ننگین و سیاه این حزب از قبیل سرسپردگی به دنیای کفر و امپریالیسم، ظلم و ستم و اعدام جمع زیادی از مردم مسلمان و بی گناه عراق (بالاخص فقهایی چون شهید آیت الله صدر و شهدای بیت آیت الله حکیم و علما و مراجع تقلید دیگری از قبیل آیات عظام شهید سیدمحمد باقر صدر، شهید میرزا علی غروی و شهید شیخ محمد علی بروجرودی.... بیانگر کفر و الحاد عملی این حزب است. همچنین راه اندازی جنگ تحمیلی علیه حکومت اسلامی ایران به نمایندگی از استکبار و کفر جهانی از دیگر دلایل قطعی برای اثبات کفر این حزب است. توضیح آنکه: از دیدگاه فقهی هر کس که بر امام و پیشوای عادل خروج و مسلحانه شورش کند، باغی و اهل بغی محسوب می شود. چنین شخصی محکوم به کفر است و جهاد با او بر سایر مسلمانان واجب می باشد. (ابوالفضل شکوری، فقه سیاسی اسلام، ص ۲۲۹) چنانکه قرآن کریم می فرماید: «وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَىٰ فَقاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي...» (حجرات، ۹) «هرگاه دو گروه از مؤمنان با هم به نزاع و جنگ بپردازند، در میان آنها صلح برقرار کنید و اگر یکی از این دو بر دیگری تجاوز و ستم نماید، شما با طایفه باغی و ظالم پیکار کنید، تا به فرمان خدا بازگردد و طایفه ظالم تسلیم حکم خدا شود و زمینه صلح فراهم گردد...». جنگ امام علی(ع) با ناکثین و مارقین، قاسطین نیز از نوع جهاد با باغیان بود. از نظر مصداقی باغیان و اهل بغی دارای موارد متعددی است که یکی از آنان، جمعیتی است که با تشکیلات سازمان یافته با اعمال فشار سیاسی، تبلیغاتی و نظامی و راه اندازی توطئه ها از خارج دارالاسلام و نفوذ در داخل، بخواهند به صورت یک حرکت خرنده مردم را علیه امام یا نایب بر حق او بشورانند و حاکمیت دولت اسلامی را نقض و حکومت را ساقط کنند. (عباسعلی عمید زنجانی، فقه سیاسی، ج ۳، ص ۳۳۶) به دلایل متعدد و غیر قابل انکار، جنگ ایران و عراق، از طرف رژیم بعث عراق بر ایران تحمیل شد و رزمندگان و نیروهای مسلح جمهوری اسلامی برای دفع تجاوز دشمن به دفاع برخاستند، از جمله دلایل متجاوز بودن رژیم بعث عراق لغو قرار داد ۱۹۷۵م الجزایر و پاره کردن آن توسط شخص صدام در مقابل چشم همگان بود. این قرار داد که موجب توقف درگیری ها و جنگهای مرزی ایران و عراق شده بود، در تاریخ ۱۵/۱۲/۵۳ (۱۹۷۵م) بین دو کشور منعقد گردید و مانعی بر سر راه تجاوز طرفین به همدیگر و محترم شمردن مرزهای هم بود. این قرارداد یک سند رسمی بین المللی بود که به تصویب مجالس دو کشور رسیده و در دفتر سازمان ملل متحد ثبت شده بود. رژیم بعثی عراق به سرکردگی صدام با لغو یک طرفه قرارداد الجزایر، کلیه معاهدات بین المللی را زیر پا گذاشت و هجوم گسترده ای را به خاک ایران شروع کرده و این اقدام به عنوان گویاترین سند آغازگر جنگ در پرونده رژیم بعثی ثبت است (منصوری لاریجانی، اسماعیل، بررسی حقوقی - سیاسی تجاوز رژیم عراق به جمهوری اسلامی ایران، ص ۱۱۳) با توجه به این ویژگی ها، عملکرد حزب بعث در راه اندازی جنگ تحمیلی و تجاوز نظامی به جمهوری اسلامی، قطعاً از مصادیق بغی بوده که به منظور ساقط کردن حکومت اسلامی راه اندازی شده بود و قطعاً از نظر اسلام، نه تنها دفاع در مقابل چنین گروه کافر و متجاوز مشروع و واجب بوده؛ بلکه از ارزش و قداست ویژه ای نیز برخوردار است. امام راحل (ره) می فرماید: «شما برای حفظ اسلام دارید جنگ می

کنید و او برای نابودی اسلام، الان اسلام به تمامه در مقابل کفر واقع شده است» (سید علی بنی لوحی، امام خمینی و دفاع مقدس، ص ۵۴) و یقیناً این موضع گیری حضرت امام (ره) در مقابل حزب بعث و صدام چیزی جز ترجمه کلام خداوند متعال نیست که می فرماید «وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَ يَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ» (بقره ۲/۱۹۳) به طور خلاصه می توان گفت، جنگ هشت ساله با عراق دفاع مقدسی بود که شرع و قانون اسلام هم آن را تجویز می کند و حملات رزمندگان اسلام و ورود به خاک عراق جهت دفع تجاوز و انهدام قدرت نظامی دشمن بود، نه برای کشورگشایی و اشغال دائمی شهرهای عراق. که نمونه بارز جهاد در راه خدا می باشد.

منابع و مأخذ

- 1- قرآن کریم
- 2- صحیفه نور جلد 21-1
- 3- کتاب جواهر الکلام، محمد حسن نجفی، قرن 13 هجری قمری
- 4- کافی کلینی (ابی جعفر محمد ابن یعقوب ابن اسحاق الکلینی) ارزی سنه 328 انتشارات علمیه الاسلامیه
- 5- وسائل الشیعه، شیخ محمد بن الحسن حر اعاملی سنه 1104 ق
- 6- مهذب الحکام (محقق حلی) تألیف عبدالعلی موسوی سبزواری، نشر معارف اهلبیت
- 7- حقوق بین الملل دفاع مشروع، علی اکبر خسروی، تهران، آفرینه، 1373.
- 8- حقوق بین الملل اسلامی، خلیل خلیلیان، تهران، نشر فرهنگ اسلامی، 1378.
- 9- حقوق جزای عمومی، محمد صالح ولید، تهران، انتشارات خط سوم، 1378.
- 10- درآمدی بر مبانی آثار و اندیشه های امام خمینی، عباس ایزدپناه، تهران، عروج، 1375.
- 11- درآمدی بر نظریه سیاسی امام خمینی، محمدرضا دهشیری، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، 1379.
- 12- دفاع مشروع در حقوق جزای اسلام، داود عطار، مشهد، آستان قدس رضوی، 1370.
- 13- دفاع مشروع در حقوق جزای ایران، خلیل واعظی، قم، 1379.
- 14- لسان العرب، جمال الدین محمد بن مکرم چاپ بیروت سال 650ق
- 15- المنجد عربی به فارسی، لوئیس معلوف - ترجمه محمد بندرریگی - سال 1384 چاپ ایران
- 16- قواعد الاحکام شیخ محمد حلی (فخر المحققین - 771ه
- 17- تحریر الوسیله - خمینی - روح الله - موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی 1385
- 18- قیام و انقلاب مهدی از دیدگاه فلسفه - مطهری، مرتضی - نشر صدرا سال 1385
- 19- تهذیب الاحکام - شیخ طوسی متوفی 460ق چاپ ایران سال نشر 1365
- 20- فقه سیاسی اسلام - ابوالفضل شکوری - نشر نورا - 1394 ه-ش

- 21- شرح لمعه محمد ابن مکی معروف به شهید اول و زین الدین بن علی معروف به شهید ثانی
- 22- مبانی دفاع مقدس از دیدگاه امام خمینی - بنی لوحی، سیدعلی - نشر دانش و اندیشه معاصر سال 1388
- 23- فقه سیاسی اسلام - شکوری، ابوالفضل - نشر نورا - سال 1394
- 24- سیری در اندیشه های دفاعی حضرت امام خمینی - منصوری لاریجانی، اسماعیل - نشر بنیاد حفظ آثار و نشر ارزشهای دفاع مقدس سال 1377
- 25- در جستجوی راه از کلام امام و جنگ و جهاد - روح الله خمینی - موسسه انتشارات امیرکبیر سال 1362
- 26- مقاله سردار سرلشگر شهید حاج احمد سوداگر